

Herfst 2026 jaargang 50 - 3

Groenvoer

- Natuurwaarden
- IVN Summerschool
- Op bezoek bij...

ivn natuur
educatie
Apeldoorn

Colofon

IVN Apeldoorn

IVN Natuureducatie laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond én belangrijk natuur is. IVN telt ruim 30.000 leden verdeeld over 162 afdelingen. De afdeling Apeldoorn omvat de gemeenten Apeldoorn, Voorst en Epe. IVN Apeldoorn organiseert activiteiten zoals wandelingen met gids, wandel- en fietsroutes, cursussen, landschapsonderhoud en activiteiten voor jong en oud.

Lid worden

Meld je aan via de site van IVN Apeldoorn of door een mail te sturen naar secretaris@ivn-apeldoorn.nl
Contributie (per jaar): leden € 25,- te betalen op IBAN NL 25 INGB 0000 949976 t.n.v. IVN Apeldoorn.
Opzegging vóór 1 november aan secretaris@ivn-apeldoorn.nl
Wijzigingen in adresgegevens (mailadres) graag melden bij ledenadministratie@ivn-apeldoorn.nl

Bestuur en contactpersonen werkgroepen

Zie www.ivn-apeldoorn.nl in het menu **Over ons**

Groenvoer

Groenvoer is het contact- en informatieblad van IVN-Apeldoorn en verschijnt viermaal per jaar. Het blad is voor en door leden.

Schrijven en fotograferen voor Groenvoer

De redactie van Groenvoer ontwerpt in een redactie-bijeenkomst de inhoud van Groenvoer. We kijken vooral vooruit en houden rekening met het seizoen en wat er speelt aan ontwikkelingen. Daarna nodigen we gericht IVN-leden en niet-leden uit te schrijven of te fotograferen voor een rubriek in Groenvoer.

De redactie houdt zich het recht voor ingezonden artikelen te redigeren.

Misschien vind jij het interessant om (incidenteel) iets voor Groenvoer te schrijven of te fotograferen?

Laat het weten via groenvoer@ivn-apeldoorn.nl

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Redactie

Saskia Kattemölle (coördinatie), Wolter Termaat, Leontien Reedijk, Hanneke Perik (vormgeving), Ten Gevers (fotoredactie).

Verspreiding Groenvoer: Wim Rademaker e.a.

Aan dit nummer werkten mee: Ria Brouwers, Peter Wiggers, Joop Weijn, Yvonne Zwikker, Annelies de Jong, Gerrian Tacoma, Janneke Niessen.

De uiterste inzenddatum kopij voor het winternummer 2026 is 20 oktober 2026:
groenvoer@ivn-apeldoorn.nl

Foto omslag:
Wolf
© Willem Kuijpers

Inhoud

- 3 Van de redactie
- 3 Verenigingsnieuws
- 4 Natuurwaarden
- 6 Voer voor gidsen
- 7 IVN Summerschool
- 8 IVN in beeld
- 10 Mens en natuur
- 11 Dilemma in het luchtruim
- 11 Muizenissen
- 12 Op bezoek bij...
- 13 Water, water, water!!!
- 14 Op pad met Leontien Reedijk
- 15 IVN werkgroepen Venel
- 16 De Vogelboot
- 16 Quiz: Minimijnwerkers

Natuurmoment

Ria Brouwers

Kijk die kanjer..., zonnebadend bij de vijver in het Paleispark. De ringslang liet zich eerst rustig bewonderen, maar kronkelde al snel tussen de planten door het water in. Ringslangen zijn schuw, maar voor mensen ongevaarlijk.

Ringslang vijver Paleispark

Keuringsdienst van waarden

Saskia Kattemölle

Een bomvolle pruimenboom in de tuin van mijn dochter plaatste mij van de zomer voor een dilemma. Haalde ik alle pruimen van het gras zoals mijn dochter had gevraagd, of liet ik ze liggen voor de tientallen atalanta's, bijen en wespen die zich eraan te goed deden?

©Saskia Kattemölle

Wolter Termaat wijst mij de weg in zijn thema-artikel. Om bewustere keuzes te kunnen maken analyseert hij verschillende soorten natuurwaarden. In de rubriek Groene glimlach laten Wolter Termaat en Yvonne Zwikker ons meeleven met emoties rond hun dilemma's. Joop Weijn geeft een inkijkje in zijn rol als nieuwe natuurgids. Wat is voor hem van waarde? Schaapherder Wilfried Buitink maakte - ondanks zijn volle dagen op de hei - tijd vrij om een groep IVN-ers te ontvangen. Hij wilde graag zijn verhaal kwijt over de waarde van schaapkuddes, geiten, wolf en duurzaamheid.

Lees hoe Ecoloog Jeffrey Willems (pagina 10) trots is op nieuwe en herstelde natuur in Apeldoorn. Hij doet een verrassende oproep aan Apeldoorners. Ook Gerrian Tacoma is met Venel trots op het werk dat ze verrichten in het landschap en nodigt alle IVN-ers uit om mee te doen.

In dit nummer is de colofon weer veranderd. De naam van Ria Brouwers (eindredactie) ontbreekt. Ze stopt na jaren als redactielid bij Groenvoer. Ze legde de lat hoog, qua inhoud, schrijfstijl en variatie in onderwerpen. Dank daarvoor Ria!

En de pruimen? "Volgend jaar een net over de boom" zei mijn dochter.

Verenigingsnieuws

Nieuw! Nieuw! Nieuw!

We kunnen dit jaar wel uitroepen tot het jaar van de vernieuwing. Verschillende activiteiten worden voor het eerst georganiseerd. Er was een succesvolle pilot 'Masterclasses'. In drukbezochte sessies vertelden onder andere jonge wetenschappers, wat ze bij ons in de buurt allemaal aan het onderzoeken zijn. De Summerschool met als thema insecten zorgde voor verdieping op dit brede, fascinerende onderwerp. De cursussen Diersporen en Geweidragers starten in het najaar.

Verder zijn er nog enkele workshops in voorbereiding. Een rijke oogst, voor een groot deel afkomstig van onze Natuurgidsen, die dit jaar de Natuurgidsenopleiding (NGO) hebben afgerond. Zo blijft de NGO de motor van vernieuwing in onze vereniging. Hiermee wordt de portfolio van kennisoverdracht door IVN Apeldoorn nog diverser en uitgebreider. Ook het ledenaantal neemt toe.

Deze veranderingen zijn prachtig, maar brengen ook weer nieuwe uitdagingen met zich mee. Daarom is het hoog tijd voor een nieuw meerjarenbeleidsplan. De voorbereidingen hiervoor zijn begonnen. Het bestuur heeft een eerste verkenning gedaan en in het najaar wordt hier vervolg aan gegeven met de coördinatoren en wie verder wil en kan bijdragen. Hou de nieuwsbrief in de gaten voor aankondigingen.

Peter Wiggers penningmeester IVN Apeldoorn

Tot slot: de vereniging heeft twee jaar geleden een leegat ontvangen, waaruit al verschillende mooie initiatieven en projecten zijn gefinancierd. Over de bestemming van deze gelden wordt telkens door de ALV (mei en november) besloten. Als je een idee hebt voor een project, neem dan contact op met het bestuur. Nu is er nog tijd om een idee met begroting uit te werken.

Parende pyamaschildwantsen

Peter Wiggers

Een bromvlieg irriteert mij al enige tijd door achter de luxaflex omhoog te brommen en zich met veel kabaal weer te laten vallen. Vroeger zou ik een krant gepakt hebben, of nog drierster een elektrische racket, maar nu pak ik een zacht doekje en zet de bromvlieg buiten. Wat is er aan de hand met mij? Intrinsieke waarden!

Bromvlieg (Dambordvlieg)

Wolter Termaat

Instrumentele waarde

Tegenwoordig wordt alles gemeten en gewogen om de omvang en het belang voor de mens te duiden. Zo ook de natuur. Hoe belangrijk is de natuurlijke leefomgeving voor economie en samenleving? Welke waarde kunnen we toekennen aan ecosystemen als bossen, duinen, moerassen en veengebieden?

Het CBS gebruikt de zogenaamde NKR (Natuurlijk Kapitaal Rekeningen) waarmee volgens bepaalde richtlijnen de gebruikswaarde van natuur in geld wordt uitgedrukt. Het ecosysteem bos bijvoorbeeld fungeert als ecosysteemkapitaalgoed onder andere door hout te leveren, recreatiemogelijkheden te bieden, CO₂ vast te leggen, water te zuiveren, zuurstof te produceren en fijnstof af te vangen. Aan al deze diensten kan een gebruikswaarde worden toegekend. Bij elkaar wordt dat de gebruikswaarde van het ecosysteem bos, wel vanuit menselijk perspectief. De waardebepaling zegt namelijk niets over de ecologische kwaliteit, de gezondheid en veerkracht van het bos. De onderlinge verbanden tussen schimmels, bacteriën, planten en dieren in samenhang met bodemeigenschappen en klimaatomstandigheden zijn ook te complex om in een waarde

uit te drukken. Natuur heeft sowieso meer waarde dan alleen de directe gebruikswaarde voor de mens. De natuurlijke leefomgeving ondersteunt al het leven op aarde en het verdwijnen ervan zou ons eigen leven op aarde onmogelijk maken. Natuur is daarom niet zomaar uit te drukken in een reële waarde.

Relationele waarde van de natuur

De relationele waarde van de natuur gaat over belangrijke en wederkerige relaties die mensen hebben met de natuur, en via die natuur met andere mensen. Het gaat niet om wat de natuur ons levert of het recht om als natuur te bestaan, maar om de verbondenheid die natuur ons oplevert. Mensen halen inspiratie uit de natuur en voelen zich emotioneel verbonden met de natuur. Het samen zich sterk maken voor een gezonde natuur en elkaar daarin te motiveren en te onderwijzen schept een diepe relatie met de natuur en tevens onderlinge verbondenheid. Een goed voorbeeld is natuurlijk IVN. Van natuurgids tot bestuur is men bezig met zorg voor de natuur en het bevorderen van een duurzame wereld. Dit wordt gedragen door een gedeelde intentie de natuur te behouden. Dat kan door mensen kennis te laten maken met de kwetsbare schoonheid van de natuur, maar ook door gewoon handen uit de mouwen te steken bij onderhoud en advisering. Ook deze waarde is moeilijk te meten en uit te drukken in geld.

Droneopname Beekbergerwoud

©Lex Heijs

Intrinsieke natuurwaarden

De intrinsieke waarde van de natuur is de eigenwaarde van planten, dieren, ecosystemen en grote natuurgebieden. De natuur mag bestaan en zich ontwikkelen, zonder dat het economische of emotionele waarde heeft voor de mens. De natuur is waardevol omwille van zichzelf. Niet de mens staat centraal, maar de natuur. Een uitwerking van dit idee is dat de natuur kan worden gezien als rechtspersoon. In Nieuw-Zeeland hebben inlandse Maori's dit na lange juridische strijd bereikt voor de Whanganui-rivier. Er is een beheersorgaan aangesteld dat de rechten van de rivier vertegenwoordigt bij alle menselijke activiteiten op en langs de rivier. In Nederland zijn actiegroepen bezig dit voor de rivier de Maas te bereiken.

Koraalzwammetje op mos

©Yvonne Verhoef-Witz

Intrinsieke waarden gelden ook op soortniveau. Denk aan vleermuissoorten die bedreigd worden door een voorgenomen sloop van een gebouw waar zij hun kraamkamers hebben. Of bouwlocaties waar de zeldzame zandhagedis voorkomt. Bouwprojecten worden daardoor vaak geblokkeerd of moeten aangepast worden. Het is overigens wel dat dit hoofdzakelijk geldt voor beschermde soorten zoals boommarter of heikikker. De intrinsieke waarde van veldmuizen wordt doorgaans lager aangeslagen en niet gerespecteerd. En dat schuurt soms.

De Apeldoornse situatie

In Apeldoorn worden intrinsieke waarden van de natuur vertaald naar concrete regels en plannen. Ecosystemen worden beschermd tijdens stedelijke uitbreiding en er is een bosbeheerplan waarbij de natuur de ruimte krijgt om zichzelf te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door dood hout te laten liggen voor met name organismen die van of op dood hout leven, zoals schimmels, mossen en ongewervelde dieren. De Apeldoornse bossen dienen niet meer voor houtproductie, er is geen commerciële aanplant maar het bos zaait zichzelf uit. Met als resultaat een ruiger en vooral een veerkrachtiger ecosysteem bos met meer biodiversiteit dan bij een monocultuur van productiebos. Ook voor natuur in de Apeldoornse stedelijke bebouwing is volop aandacht via het NIKA-programma (Natuur Inclusief en Klimaat Adaptief).

Mollen zijn prachtige diertjes met een unieke levenswijze voornamelijk onder de grond en met een belangrijke functie in een ecosysteem. De intrinsieke waarde van de mol als organisme staat buiten kijf. In een bosrijke omgeving zullen mollen echter de kans waarnemen om een mooi aanliggend gazon te exploreren. En dan komt de mens om de hoek kijken. De instrumen-

tele waarde, namelijk een mooi gazon, overruled de intrinsieke waarde van de mol. De klem wordt gezet. Een zelfde conflict betreft de komst van de wolf. Hij is niet uitgezet zoals herten en zwijnen, maar heeft op eigen houtje zijn territorium uitgebreid met Nederlands grondgebied. Uitgaande van de intrinsieke waarde van de wolf zou hij alle ruimte moeten krijgen om zich te vestigen. Vergeet niet dat de wolf hier van nature voorkwam. En puur ecologisch gezien hoeven mens en wolf elkaar niet in de weg te zitten. De populatie wolven zal zichzelf reguleren vanwege onderlinge concurrentie om voedsel en territorium.

Echter de mens hecht grote instrumentele waarden aan gebied en inrichting. De schapenhouder gaat voor zijn schapen, of liever voor de opbrengst die de schapen hem brengen. De wandelaar met hond hecht grote waarde aan zijn wandelgebied om van de rust en schoonheid te genieten. En zo zijn er meer dilemma's. Zoals de Oostvaardersplassen waar de intrinsieke waarde vanuit het beheer -het ecosysteem kan zichzelf regelen- botste met de intrinsieke waarde van het individuele, uitgehongerde hert. Met als gevolg acties en rechtszaken. Ook het omgaan met exoten kan vragen opwerpen. Waarom wel de intrinsieke waarde van de halsbandparkiet erkennen, maar niet die van de wasbeer? En wat te denken van bijvoorbeeld bladluis, mug, naaktslak en huismuis. Het blijft ingewikkeld door botsende belangen om consequent alle organismen een intrinsieke waarde toe te kennen en die ook te respecteren.

Ondertussen is de bromvlieg buiten de deur gezet. Maar voordat ik de deur kan sluiten vliegt hij over mijn schouder weer naar binnen!

Oplossing quiz (pagina 16)			
1	Hazelaarblaasmot	2	Hulstvlieg
4	Paardenkastanjeemineermot	5	Zilverbandbeukenmineermot
6	Vijgenskeletteermot	3	Zeepekruidkokermot

Joop Weijn, van duursporter naar natuurgids

Leontien Reedijk

Toen Joop Weijn niet meer als duursporter door de natuur wou rennen in verband met de roofbouw die het pleegde op zijn lichaam, is hij zich actief in de natuur gaan verdiepen. Nu is hij gids bij de wisenten op de Veluwe, werkt mee aan vogelcursussen bij IVN en KNNV en richt zich sinds kort ook op insecten, met name de kevers. Kortom: een veelzijdig gids, van wie we vast wat kunnen leren!

De voorbereiding van een excursie

De voorbereiding op een excursie vindt hij best intensief. Hij vertelt graag 'weetjes' die deelnemers nog niet kennen. Dat geeft een verrassingseffect, en prikkelt hen om nog nieuwsgieriger rond te kijken. Voor de wisent excursies heeft hij de geschiedenis van Radio Kootwijk uitgezocht, zodat hij onderweg kan vertellen over de gebouwen en hun historische functie. Ook de lichtmasten, die langs de route staan voor onderzoek naar het effect van lichtvervuiling, en de geologie van het gebied krijgen aandacht.

Hij loopt elke excursie voor om te zien wat er voor leuk te vinden is om onderweg over te vertellen. Maar hij legt niks klaar langs de route, dat vindt hij valsspelen. Alles bij elkaar steekt hij heel wat energie in de voorbereiding.

Onderweg

Joop neemt zijn verantwoordelijkheid voor de groep heel serieus. Ik merk dat hij zelfs checkt wat voor schoeisel ik aan heb, voordat hij van het pad af stapt om iets verderop naar een vliegend hert te zoeken. Hij let op de samenstelling van de groep en past waar nodig het tempo aan. Deelnemers met veel kennis laat hij aan het woord. Als gids moet je niet alleen zenden, maar ook kunnen ontvangen, vindt hij. En wat doet hij met een groep niet-geïnteresseerden? "Loslaten", zegt hij direct, "en ze zo snel mogelijk moe maken, zodat je weer terug kunt gaan".

Hij laat de mensen graag zelf iets ontdekken aan de hand van een aanwijzing. Hij stelt vragen: "Wat zie je? Wat zou het kunnen zijn?", wil ze niet alles voorkauwen. Verder neemt hij materialen mee die aanvullende informatie kunnen geven: een transparant plaatje van een wolvenprint bewijst dat die daar echt heeft gelopen, of een bot van een dier om aan kinderen te laten

zien, een fijn schedeltje voor de volwassenen. Zo komt de ingang van een muizenholletje tot leven, zonder dat iemand de muis ziet. Aan het eind van de excursie geeft hij graag iets kleins mee, 'gratis', dat doet het altijd goed.

Fouten, valkuilen en hoogtepunten

Zijn grootste beginnersfout, vertelt hij, was een veel te lange route met heel veel informatie. Nu zorgt hij altijd dat de route ingekort kan worden. Waar hij ook goed op let, is dat hij zijn enthousiasme in toom houdt en niet te veel uitweidt over alles wat hij weet.

Wat hij het leukste vindt aan gidsen is de wederzijdse kennisoverdracht, en dat hij anderen liefde voor de natuur kan bijbrengen.

En het hoogtepunt in zijn gidsen-carrière tot nu toe? Dat hij van de winter de wisenten in de sneeuw heeft zien staan. Dat kon hij alleen maar meemaken doordat hij als gids toegang heeft tot het gebied.

IVN Apeldoorn blijft vernieuwen! Deze zomer is de Summerschool gelanceerd, met het plan om dit elk jaar te herhalen, telkens met een ander thema. Omdat er nog relatief weinig aandacht is voor insecten binnen IVN werd dat als eerste thema gekozen. De cursus was helemaal uitverkocht.

De visie

Het idee ontstond tijdens de laatste NGO-2. Er liggen een aantal gedachten aan ten grondslag, die veel verder gaan dan alleen kennisoverdracht. In de zomer stond de vereniging altijd op een laag pitje, terwijl toch maar weinig leden zo lang weg gaan. De Summerschool houdt ze deze zomer meer betrokken, met vijf lesavonden en excursies.

Door de vijf lessen los aan te bieden, konden leden hun deelname aanpassen aan de eigen zomerplannen. Hierdoor wisselden de groepen van samenstelling en kwam je door de zomer heen oude bekenden maar ook nieuwe gezichten tegen. Daarnaast biedt het jaarlijks wisselende thema telkens nieuwe mogelijkheden aan NGO-ers (I en II) voor een stage of eindproject.

Drie NGO-2 cursisten (Joop Weijn, Victor de Jong en Hilde Ham) verzorgden deze zomer samen met Carolien Londerman de vijf lessen: vliegend hert, kevers, dagvlinders, nachtvinders en wantsen.

Hun insteek is om niet alleen de kennis over insecten te vergroten, maar ook verwondering over de pracht van die kleine beestjes, en inzicht in het belang van insecten aan de basis van het ecosysteem. In haar visie voor deze insecten-editie van de Summerschool schreef Hilde Ham: "Wie insecten leert zien, leert ecosystemen begrijpen."

De eerste les: het vliegend hert

Bij het schrijven van dit stukje zaten de eerste twee lessen er net op. Joop Weijn en Carolien Londerman namen ons mee in hun fascinatie voor het vliegend hert, de week daarna gaf Joop een presentatie over heel veel verschillende kevers.

Elke lesavond bestaat uit een stuk theorie voor de pauze, waarin we leerden hoe zo'n kever in elkaar zit, hoe en waar we een vliegend hert zouden kunnen vinden, hoe de voortplantingscyclus verloopt (jaren onder de grond als larve (engerling), en maar een paar weken in vol ornaat boven de grond om te paren). Er waren veel prachtige dia's en zelfs filmpjes. We zagen hoe de grootste vliegend hert mannen hangend aan een boomstam eindeloos knokken om een vrouwtje, waarbij de zwakste telkens naar beneden stort en gewoon weer omhoog klimt, terwijl een onooglijk kleintje met amper een 'gewei' (het zijn eigenlijk uitgegroeide kaken) achter hun rug om met het vrouwtje paart.

Na de pauze is er altijd praktijk: met verschillende opdrachten verdiepten we onze kennis en zagen we dankzij de microscoop met beeldscherm de kleinste details en de prachtigste kleuren verschijnen. We puzzelden de losse onderdelen van een vliegend hert in elkaar en raakten steeds meer gefascineerd.

En natuurlijk: op pad!

De zondag daarop was het tijd voor de excursie. Hier zochten we met zaklamp langs de randen van de paden, want het vliegend hert houdt van open terrein en bosranden, en leerden we te luisteren naar het snorrend geluid van zijn trage vliegen. Oude eikenbomen met witrot, een schimmel die het hout zacht maakt, zijn hun ideale plek. Hier leggen ze aan de voet van de boom of stobbe hun eitjes in de grond, waarna de larven zich aan de rottende wortels volvreten en uiteindelijk verpoppen. Langzaam wordt de reusachtige oude eik mede dankzij het vliegende hert opgeruimd.

Microscoop Kever practicum
©Leontien Reedijk

Excursie vliegend hert
©Saskia Kattermölle

Excursie vliegend hert
©Saskia Kattermölle

©Karin Karlietis

Slootjesdag

©Jeske de Kort

Promotieteam Lekstraat

©Fotoarchief promotieteam

Promotieteam Planty of Foodfestival

©Karin Karlietis

Slootjesdag

©Yvonne Zwikker

Publiekswandeling Koningspark Kerschoten

Uitzetten Wilde Flora route

Publiekswandeling Koningspark Kerschoten

Slootjesdag

Ottolien Bax volgde de Groencursus

Opening Tuinhuis Burlingtonpark

Mens en natuur

Wolter Termaat

De natuur staat steeds meer onder druk door vervuiling en verstoring. Een groot probleem is afval dat wordt achtergelaten en de illegale dump van groot afval, soms met ernstige gevolgen voor plant en dier. Steeds meer mensen bezoeken natuurgebieden om te wandelen, fietsen, hardlopen of recreëren. Hoewel recreatie belangrijk is, kan een te hoge bezoekersdruk schadelijk zijn.

Verstoring van de natuur kan voor verschillende problemen zorgen. Loslopende honden kunnen broedende vogels verstoren of jonge dieren opjagen. Mountainbikers en wandelaars die van de paden afgaan beschadigen kwetsbare planten en verstoren de rust van dieren. Ook drones veroorzaken stress bij vogels en andere dieren, vooral tijdens het broedseizoen. Sommige soorten verlaten daardoor hun leefgebied of planten zich minder succesvol voort. Om kwetsbare soorten te beschermen worden daardoor bepaalde gebieden tijdelijk afgesloten tijdens het broedseizoen.

Nieuwe en herstelde natuur

In Apeldoorn hebben bezoekers ook veel invloed op nieuwe of herstelde natuur. Jeffrey Willems, ecooloog van Beheer en Onderhoud in Apeldoorn, is er duidelijk over. Bij herstel van het IJsvogelpark zag hij de negatieve invloed van hondenpoep direct terug. Nog geen week na de herstelwerkzaamheden waren de hondendrollen op de afgeschraapte stukken al niet meer op twee handen te tellen.

De voedingsstoffen uit die drollen, vooral stikstof, hebben directe invloed op de vegetatiesamenstelling. Met name een beperkt aantal snelgroeiende soorten hebben hier baat bij. Dit resulteert vrij snel in een soortenarmere vegetatie dan de bedoeling was. Minder soorten planten betekent minder soorten dieren die hier

van gebruik kunnen maken. Minder soorten dieren resulteert weer in een kwetsbaarder systeem. Kortom, hondendrollen zijn schadelijk voor de biodiversiteit. Daarnaast zorgen hondendrollen voor overlast. Direct doordat spelende kinderen en wandelaars erin trappen, indirect door een zodanig versnelde groei van braam en brandnetel dat het niet meer te beheren is.

Positieve invloed

Gelukkig kunnen bewoners ook op een positieve manier bijdragen. Waar het beheer bij omgevormde of herstelde stukken veelal tegenaan loopt is de opslag van houtige soorten, vooral berk, els en wilg. In principe is die opslag prima weg te halen als ze jong zijn, maar het is relatief arbeidsintensief. De gemeente zit niet heel breed in het onderhoudspersoneel waardoor die opslag al snel een jaartje (of meer) blijft staan, of er wordt gemaaid terwijl de opslag er eerst uitgetrokken moet worden. Dan loop je al vrij snel achter de feiten aan. Hier zouden inwoners een grote bijdrage kunnen leveren, elk uitgetrokken elsjie, berkje of wilgje is winst voor een bloemrijkere vegetatie.

Gebiedsinformatie en beheer

Wat ook erg waardevol kan zijn is het doorgeven van waarnemingen op portalen als Waarneming.nl of Tel-mee.nl. Dergelijke informatie wordt verzameld in de Nationale Databank Flora en Fauna, waar de gemeente haar gebiedsinformatie vandaan haalt. Waar mogelijk wordt het beheer afgestemd op zeldzame of anderszins waardevolle soorten. Er is echter niet de capaciteit om alle gebieden volledig te inventariseren in alle seizoenen, daar kan de gemeente de hulp van inwoners goed gebruiken.

Ten slotte is het volgens Jeffrey belangrijk dat inwoners genieten van de gemeentelijke natuurgebieden en dit ook laten merken. Onderhoudsmedewerkers worden vaak aangesproken als inwoners ergens last van hebben. Zij zouden ook wat vaker complimenten willen ontvangen over de natuurlijke rijkdom van de gemeente. Voor de beheerders is het fijn om een positief berichtje te ontvangen van enthousiaste inwoners. Ook signalen richting de politiek kunnen sterk bijdragen, zij beslissen immers hoe en waar we ons budget en capaciteit moeten inzetten.

Dilemma in het luchtruim

Yvonne Zwikker

Op een voetbalveld in Teuge stelden vier teams zich op voor een groepsfoto als aandenken aan het toernooi. Ineens verschenen vier scholeksters boven dat veld. De fraaie bonte pieten maakten een indrukwekkend kabaal. Niet normaal. "Leuk hè, die vogels", zei een man die passeerde en mij naar boven zag kijken. "Ze broeden op de daken van ons gebouw. En trekken zich niks van al die mensen aan." Toen ik goed keek zag ik dat hun woede was gericht tegen een drone.

Drone en scholekster

Met z'n vieren vlogen ze om dat ding heen en deden verwoede uitvallen naar dat vreemde apparaat, dat zo maar ineens in hun luchtruim verscheen. "Die scholeksters zijn leuk, maar die drone is een bedreiging voor hen. Kijk eens wat een verspilde energie voor die vogels" was mijn vinnige antwoord.

"Schiet op met die foto", dacht ik. Maar wie weet blijft die drone de hele dag actief om mooie opnames te maken. Zou een langs vliegende buizerd de drone een kopje kleiner kunnen maken of nog liever een zeearend? Maar dat sloeg natuurlijk nergens op. "Als die drone blijft, ga ik naar de leiding", bedacht ik. Maar gelukkig verdween de bedreiging uit de lucht toen de foto genomen was.

Tijdens de laatste TT, zo las ik in een krant, heeft een furieuze scholekster een drone aangevallen en onklaar gemaakt. Het toestel stortte neer. Wat een mooi bericht voor vogelliefhebbers. Laat het luchtruim tot een bepaalde hoogte voor de vogels. Maar ... hoe mooi zijn die beelden in natuurfilms, juist vanuit de lucht.

Muizenissen

Wolter Termaat

Voor het raam hangt een vetbol. Vanuit de zitbank kunnen we zo achteroverleunend genieten van de gevederde bezoekers. Soms is het een drukte van belang.

Meerdere mussen die met elkaar twisten over wie er nu mag eten en wie op zijn beurt moet wachten. Het valt op dat vrouwtjesmussen meestal de strijd in hun voordeel beslechten, maar dat ter zijde. Onlangs gebeurde het volgende. Mijn echtgenote veerde op en riep: "Dat was een rare mus. Groot, bruinig en hij klom langs de muur omhoog".

Alarmbellen gingen bij mij af. Je denkt al gauw aan een bruine rat. Ze zijn snel en klimmen zo langs muren omhoog. En jonge bruine ratten gaan als ze het nest verlaten op zwerftocht om een eigen plek te vinden. In de zomer komt er dan wel eens eentje langs. Als er niets eetbaars is buiten, dan trekken ze weer verder. Wat hierbij helpt is dat er kippenhouders in de buurt zijn en die zijn veelal interessanter. Afijn, ik heb een camera geïnstalleerd en na avonden wachten zag ik op eens beweging op de vetbol. Het resultaat ziet u op de foto's. Geen huismus maar een huismuis! Herkenbaar aan zijn Mickey Mouse oren, spitse snuit, kraalogen en een dunne staart van plusminus de lichaamslengte. Huismuizen leven in huizen maar ook buiten huizen. Vaak wel in de buurt van mensen. Het zijn echte acrobaten. Ze graven een gang, maken een kraamkamer en werpen zomaar 8x per jaar ca. 5 jongen. Dat is wel veel, vooral als je bedenkt dat de jongen daarbij ook nog werpen. Wat nu? In ieder geval de vetbol weghalen. En dan? Ik ga erover nadenken. Intrinsieke waarden!

Huismus

©Wolter Termaat

Op bezoek bij... schaapherder Wilfried Buitink

Annelies de Jong

Al 17 jaar hoedt Wilfried Buitink de schapen van Hoog Buurlo samen met zijn honden. In de tijd dat Wilfried met ons groepje praat, liggen de grote Karpatische herdershonden, die zijn kudde beschermen, stil. De kleinere hond Kimmie, een Altdeutscher Hütehund, hoedt de schapen. Als de schapen rustig grazen hoeft Kimmie niks te doen en houdt Wilfried ze zelf met zijn luide roep "kom!" dichtbij. Slechts één keer hoeft Kimmie in actie te komen en dan heeft ze ze zo weer terug bij de herder. In de kudde loopt ook een aantal geiten, die net weer een andere voedselbehoefte hebben dan de schapen.

©Annelies de Jong

Landschapsbeheer

Je zou Wilfried een activistische schaapherder kunnen noemen, maar zo wil hij zelf niet heten. Hij hoort wel bij een minderheid van 5% van de schaapherders die op een bijzondere en duurzame manier hun kuddes hoeden.

Hij werkt alleen met een homeopathische dierenarts en gebruikt geen chemische medicamenten zoals ontwormingsmiddelen of antibiotica. Die stoffen komen in het microbiom (darmflora) van de schapen terecht en via hun uitwerpselen ook in de grond. Slecht voor het immuunsysteem van de dieren en voor het milieu.

Het werk van deze kudde is landschapsbeheer. De schapen worden niet gehouden voor wol of vlees en zijn nog niet geschoren (25 mei). Zo beschermt hun wol ze tegen hitte en felle zon. Ze lammeren pas in maart in plaats van januari (wat meestal gebeurt in verband met de paasslacht). Daardoor kunnen in het najaar de (dan nog niet zwangere) schapen langer de heide begrazen. Het landschapsbeheer gebeurt door gecontroleerde begrazing. Door een perceel kortstondig en herhaaldelijk te laten begrazen wordt telkens alleen de smakelijkste bovenkant van het stikstofminnende pijpenstrootje weggegeten, waardoor dat langzaam wordt teruggedrongen en het landschap opener en gevarieerder wordt. Zo verbetert de biodiversiteit, maar dit vergt tijd en geduld.

Wolf

De wolf hoort ook bij vergroting van de biodiversiteit, aldus Wilfried. Daarom zijn de Karpatische kuddebewakingshonden essentieel. Wilfried heeft slechts één keer een 'ontmoeting' met een wolf gehad. Om half zes in de ochtend ging hij met zijn kudde op stap, toen hij op honderd meter afstand een wolf zag oversteken. De wolf zag hem ook en liep toen weg. Zijn Karpaten

hadden de wolf nog niet eens opgemerkt. De kudde heeft meer last van loslopende gedomesticeerde wolven, oftewel honden. Die moeten altijd aangelijnd zijn en mogen niet dichtbij de kudde komen, aldus de voorschriften op borden die rond de hei staan.

Uitzondering

Dat IVN op deze zonnige Pinkstermaandag op bezoek mocht bij schaapherder Wilfried Buitink is uitzonderlijk. Het kan omdat er geen lammetjes zijn geboren in het voorjaar. Eigenlijk kost ons bezoek hem teveel tijd. Tijd die hij wil besteden aan zijn kudde en het landschapsbeheer. Gasten worden alleen ontvangen op het voorterrein van de schaapskooi, om besmettingen van de schapen te voorkomen. Op de vraag of IVN iets voor hem kan doen, zegt hij: "Zorg dat mijn verhaal bekend wordt. Vertel dat je schapen kunt hoeden zonder te vaccineren. Dat je ze geen krachtvoer hoeft te geven in de winter, want daar wennen ze aan, waardoor ze op de heide zoeken naar voer dat er niet is. Dat je het landschap goed kunt beheer door goed naar je dieren en naar het landschap te kijken. En dat dit óók kan, terwijl we samenleven met de wolf."

©Annelies de Jong

Water, water, water!!!

Leontien Reedijk

Terwijl ik op 26 juni om 7.20 uur aan dit stukje begin is het buiten al ruim 25 graden en dat zal nog gaan oplopen naar 35-38 graden, zo is voorspeld. Hitte-stress in Europa. Iedereen die zich niet thuis opsluit zoekt verkoeling bij het water.

Terwijl ik op 26 juni om 7.20 uur aan dit stukje begin is het buiten al ruim 25 graden en dat zal nog gaan oplopen naar 35-38 graden, zo is voorspeld. Hitte-stress in Europa. Iedereen die zich niet thuis opsluit zoekt verkoeling bij het water.

Droogte-stress

Ruim 2 maanden geleden schreef ik mijn vorige stukje. Hoewel het niet heel warm was, viel het me toen (half april) op dat de natuur er slapjes bij hing, alsof het midzomers heet was en de planten en struiken hun blaadjes lieten hangen om minder straling van de zon te vangen. De net ontluikende natuur leek moeite te hebben om haar jonge blaadjes met overtuiging te ontvouwen. Ik heb geen tuin, maar ik hoopte met heel mijn hart dat het snel zou gaan regenen. Ik had last van plaatsvervangende droogte-stress. Een week later braken in heel Nederland natuurbranden uit, met dank aan Defensie. Pas daarna ging het regenen, tot mijn grote opluchting.

Sprengenbeek Waterbronpark

©Leontien Reedijk

Het voorjaar was extreem droog, wat zichtbare gevolgen had voor de natuur, en kennelijk ook voor mij persoonlijk. Waarom maak ik me zorgen over dat tekort aan water, zelfs als ik genoeg te drinken heb en geen gevaar loop dorst te krijgen? Hebt u daar ook last van? En maakt u zich dan alleen serieus zorgen over uw gazon of de planten en struiken in uw tuin, of gaat dat verder, dieper? Geeft dat tekort aan water in de natuur misschien ook een alarm-signaal af in ons eigen lichaam?

De natuurlijke aantrekkingskracht van water

Als je bedenkt dat ons lichaam voor ruim 70% uit water bestaat, kan je beter begrijpen waarom we water in de natuur zo fijn vinden: we ervaren de natuurlijke harmonie in elke cel van ons lijf.

Want heeft u er wel eens bij stilgestaan dat water in de natuur ons altijd aantrekt? Heet of niet, een beekje, rivier, meertje, waterval of de zee roept op tot bewonde-

ring. Een wandeling lijkt veel leuker als we langs een vennetje komen, en er staat vaker een bankje met uitzicht op water dan zomaar ergens, met uitzicht op een boom. Ook kinderen kennen die aantrekkingskracht van water: de keuze tussen het klimrek of de waterspeelplaats is snel gemaakt: water!

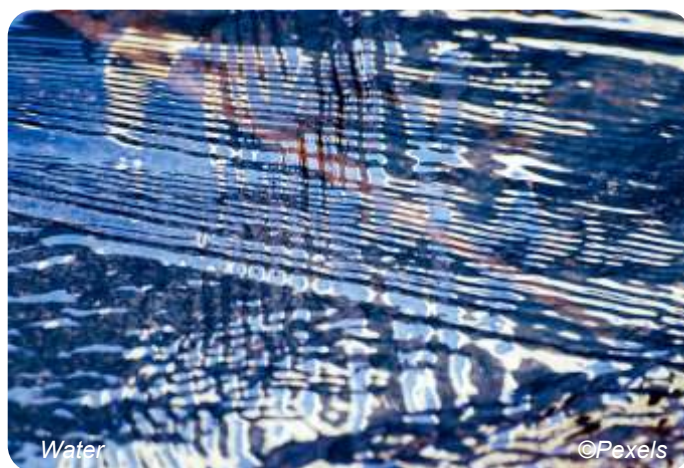

Poel Waterbronpark met bankje

©Leontien Reedijk

Gek eigenlijk, dat we het water uit onze kraan nooit met zoveel bewondering en intensiteit ervaren als al dat water in de natuur. Die mechanische kraan creëert een afstand tussen ons (natuurlijke) lichaam en het water. Het maakt water (lees: de natuur) wederom tot een object, alsof wij er niets mee te maken hebben. En dat, terwijl het eerste leven op aarde toch echt in het water ontstond. Bovendien speelt water in vrijwel elk proces in ons lichaam en in al onze weefsels een rol en kunnen we maar een paar dagen zonder. Water is van levensbelang.

Dat verklaart waarom water ons aantrekt, fascineert en kalmeert, en waarom ik die droogte-stress ervoer in april. De natuur, inclusief haar water, draagt toch echt bij aan ons welzijn, en daarmee aan onze gezondheid. Water houd(t) je natuurlijk gezond!

Water

©Pexels

Leontien Reedijk

Saskia Kattemölle

“Ik neem je mee naar het Waterbronpark” zei Leontien toen ik haar vroeg voor deze rubriek. Leontien is ons nieuwe redactielid en ze neemt mij mee naar het natuurgebied waar ze graag en vaak naar toe gaat.

Natuur dichtbij

Het vernieuwde Waterbronpark met de sprengenkopen van de Rode Beek in Orden bestaat al sinds 1926. Het hele parkje is vanaf 2015 hersteld en opnieuw ingericht door de gemeente Apeldoorn volgens de ‘visie Beek in het Orderveen’. Leontien koos de bron met omliggend bloemenveldje als onderzoeksgebied voor de Natuurgidsenopleiding. Ik zie dat ze tijdens onze wandeling opmerkzaam om zich heen kijkt. Ze vertelt dat het moeizaam is om de grond rond de poel voedselarm te houden omdat er ook veel honden worden uitgelaten. Dat heeft invloed op de biodiversiteit.

De wereld in

Leontien is opgegroeid in een bovenhuis in Rotterdam. Weinig natuur in de wijk, maar haar moeder zorgde ervoor dat ze samen met haar broer de natuur in de omgeving leerde kennen, zoals langs het water van de Rotte. Tijdens vakanties wandelden ze door bos en duin, altijd ergens in Nederland, en haar moeder gaf daarbij veel natuurkennis door. Leontien studeerde kunstgeschiedenis in Amsterdam maar ze vond er geen werk in waar ze blij van werd. De wereld trok.

Leontien reisde enkele reis naar Bombay, India waar ze maanden lang de natuur in trok. Later gaf ze voor een kleine NGO (onafhankelijke non-profitorganisatie) op het gebied van herbebossing van hellingen, milieu-

Leontien bij de Rode Beek

©Saskia Kattemölle

onderwijs op een lokale school. Ze woonde daar in het bos, waar de apen de was van de lijn kwamen stelen. Ze reisde verder, onder andere naar Latijns-Amerika en werkte een tijdje op een biologische boerderij met permacultuur. Zo leerde ze wat eetbaar is in de natuur. Aangekomen in Nicaragua begon Leontien een tuin aan te leggen op het zand, naast haar huis aan zee, en het lukte om de tuin tot bloei te brengen. Om yogalessen te geven bouwde ze een open yogastudio waar kleurige libellen door de ruimte vlogen. Daarnaast verdiende Leontien geld met het maken van sieraden uit natuurlijk materiaal zoals kokosnoten. Zo bouwde ze een goed bestaan op. In 2018 veranderde de politieke situatie drastisch, zodat ze op stel en sprong besloot terug te gaan naar Nederland. Via een familielid kwam ze in Apeldoorn terecht. Nu woont ze fijn in Orden en is heel blij met de Veluwe natuur die aan alle kanten zo dichtbij is.

IVN en Groenvoer

Volkomen nieuw in Apeldoorn begon Leontien aan een studie acupunctuur. Daarnaast ging ze op zoek naar manieren om thuis te raken in de stad. Toevallig zag ze een Groenvoer liggen. IVN-Apeldoorn paste voor haar en ze begon aan de Natuurgidsenopleiding. Centraal staat daarbij voor haar om samen gezonde natuur te beleven, over de natuur te leren en tegelijkertijd mensen te leren kennen. Daarnaast schrijft Leontien graag en ze melde zich aan voor de redactie van Groenvoer. Dit is alweer het tweede nummer waar ze aan mee werkt.

Leontien ziet Groenvoer echt als een verenigingsblad met veel verhalen over activiteiten van IVN-ers in de natuur. Een afsluitend idee: Leontien wil graag onze ecologische IVN-voetafdruk naar excursies verminderen. Ze vraagt zich daarom af of het digitaal te regelen is om vaker carpools bij inschrijving mogelijk te maken.

Waterbronpark

©Leontien Reedijk

In de herfst staat in de natuur alles in het teken van voorbereiding op de winter. Bomen verliezen hun blad en allerlei dieren kruipen diep weg of vertrekken naar betere oorden. Mensen hebben in deze tijd minder de neiging om de natuur in te trekken. Er lijkt weinig te beleven; binnen is het beter toeven.

Wanneer

Toch is er ook in het winterseizoen genoeg reden om naar buiten te gaan. Venelliers ontwaken in september uit hun zomerslaap. In de zomer ligt ons werk in het landschap grotendeels stil, omdat de activiteiten broedende vogels en andere dieren zouden kunnen verstoren. Omdat de zomerstop sommige mensen eigenlijk te lang valt, biedt Staatsbosbeheer overigens wel de mogelijkheid om ook in de zomerperiode te werken op locaties waar dit geen verstoring geeft. Maar het echte Venelseizoen duurt van begin september tot begin maart.

Wanneer niet

We houden ons onder andere bezig met opslag verwijderen in heidegebieden, wilgen knotten, houtwallen onderhouden en sprengen schonen.

Hoewel het af en toe knap koud en nat is, wordt er zelden een werkochtend afgelast. Uiteraard bekijken we wel vooraf of we geen onnodige risico's lopen. Afgelopen januari hebben we het sprengen schonen een paar weken uitgesteld omdat er sneeuw werd verwacht. Dit bleek een terechte beslissing, want het werd die dag erg glad. En het is ook een paar keer voorgekomen dat Staatsbosbeheer ons na een zware storm het bos niet in wilde hebben vanwege de kans op vallende takken. Onder zulke omstandigheden houdt het natuurlijk even op, maar voor de rest laten we ons door weinig tegenhouden. Zelfs toen het vorig jaar tijdens de Landelijke Natuurwerkdag onafgebroken regende, bleven de deelnemers vrolijk. Op zo'n dag geniet je na afloop des te meer van je warme huis.

Waarom

Werken in het landschap is leuk en zinvol. Wij pakken klussen aan die anders zouden blijven liggen. Veel boeren hadden vroeger knotwilgen om aan gebruiks-

hout te komen. Knotwilgen hebben hun functie als houtleverancier grotendeels verloren, maar ze hebben wel andere functies, zoals verfraaiing van het landschap, nestplek voor bijvoorbeeld steenuiltjes en versteviging van slootkanten. Dus onderhouden wij ze. Voor Staatsbosbeheer werken we vaak op plekken waar machines moeilijk bij kunnen komen. Werken met handgereedschap geeft minder verstoring in de natuur.

Sprengen schonen bij Niersen

©Gerrian Tacoma

Sfeer

Onze werkochtenden zijn altijd gezellig. Wie dit ook wil ervaren, is van harte welkom om met ons mee te werken. Landschapsonderhoud is eigenlijk een activiteit voor alle leeftijden. Een topconditie en gespierde bovenarmen zijn beslist geen voorwaarden voor deelname. Ook kinderen (onder toezicht van een volwassene) en mensen met een minder goede conditie zijn welkom. Niemand kijkt er van op als iemand tussendoor even gaat zitten of met de zaag in de hand een babbeltje maakt. Iedereen werkt naar eigen vermogen en dan blijkt er aan het eind van de ochtend altijd weer een heleboel werk verzet te zijn.

Informatie over data en locaties staat op de website van IVN Apeldoorn.

Landelijke Natuurwerkdag in Berg & Bos ©Gerrian Tacoma

Opslag verwijderen op de hei

©Hessel Tacoma

Beleef de natuur

Kunst en natuur

Een kleuter keek omhoog langs een heel hoge douglas en zei: "Hij groeit helemaal naar de hemel!"

*Kinderuitspraak
opgetekend door Janneke Niessen*

Saskia Kattemölle

De Vogelboot

Met zonnig weer wandel ik graag met mijn kleinkinderen door het Sprengpark om een ijsje te gaan eten. Langs de kabelbaan, langs visende kinderen en steeds een blik op de vogelhuisjes van de Vogelboot.

Een kunstwerk van Wilhelminaring-winnaar Auke de Vries. Mijn twee kleinkinderen willen graag weten of er een huisje bewoond is geweest.

Vogelboot

©Saskia Kattemölle

Quiz

Janneke Niessen

Minimijnwerkers

Geen stoere mannen met helmen en vieze handen, maar insectenlarven die zich tussen de verschillende bladlagen volvreten en daardoor zichtbare kronkelige gangen of vlekken maken: de bladmineerders. Het patroon en het blad duidt op een bepaalde insectensoort. Weet jij te benoemen welke vlek of gang door welke insectenlarve wordt veroorzaakt?

Foto's:
1,3,5 en 6: Carolien Londerman
2 en 4: Janneke Niessen

